

Rânduiala maslului și alte rânduieli inedite în diferitele ediții ale euhologhionului sau molitfelnicului ortodox

The Maslu Ceremony Habits and Other Special Habits in the Different Editions of Orthodox Euhologhion and Molitfelnic

Paul Krizner,
Colegiul Național „Elena Ghiba Birta” din Arad

Abstract

The cult books used by the Orthodox Church are divided in the lectern categories of public religious service and liturgical publications, used in the divine public service. They have great importance because of the complexity of the content, which answers the demands and needs of Orthodox believers.

Key words: *habits, prayers, practice.*

1. Evoluția denumirii cărții de cult. Cărțile de cult folosite de Biserica Ortodoxă se împart în două categorii: cele de strană a serviciului divin public, cum ar fi *Mineele, Apostolul, Acatistierul, Antologhionul, Panihida* etc. și cărțile liturgice, folosite de preot atât în serviciul divin public, cât și cel particular, acestea fiind *Liturghierul, Evanghelia, Molitfelnicul, Tipicul, Aghiasmatarul, Arhieradiconul*, etc.

Molitfelnicul în serviciul divin public, cât și în cel particular, are o mare importanță datorită complexității cuprinsului, care răspunde cerințelor și nevoilor credincioșilor. Această carte cuprinde Sfintele Taine, rugăciuni, ierurgii, molitve, de care creștinul are nevoie pe întreaga perioadă a vieții sale.

Denumirea de *Molitfelnic, Molitvelnic* provine din slavonescul *molitvinikŭ*, însemnând rugăciune, cuvânt¹, iar în limba greacă avem denumirea de *Evhologhiul, εὐχολογίου τό εὐχη λόγος, Evhologhion, evhi logos* însemnând rugăciune, cuvânt de la *εὐλόγῳ-evlogo* însemnând binecuvântare². În general numele acestei cărți de cult s-a păstrat cu unele diferențe de zonă, cum ar fi *Molitvenic*, aceasta fiind ediția slavă de la

¹ Ioan M. Stoian, *Dicționar Religios*, București, 1994, p. 175, col I.

² Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar Enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, 2001, p. 309, col I.

Târgoviște din 1545; diaconul Coresi tipărește o carte de cult în 1564 la Brașov pe care o numește *Molitevnic*; Dosoftei la Iași în 1681 numește această carte *Mltvnic*=*Moltănic*; la ediția de la Bălgrad din 1688 apare denumirea de *Molit κ-vnic*; edițiile de la Râmnic apar sub denumirea de *Molitvenic-κ*³; aceeași denumire o poartă și edițiile de la București din 1794 și Sibiu 1874⁴.

O altă denumire a acestei cărți de slujbă este, după cum am menționat mai sus, și denumirea cea greacă de *Evhologhion ce să zice și Molitkvnic*, cum se întâlnește la ediția de la Bălgrad din 1689 sau Râmnic din 1730. Alte ediții intitulate *Evhologhion* sunt cele de la Buzău⁵, Râmnic (1706), Târgoviște (1713), București⁶, Iași (1749, 1754) sau Blaj (1815, 1913)⁷.

Denumirea de *Evhologhion* o poartă puține ediții, menționând aici pe cele de la București (1808, 1888) – *Evhologhionul sau Carte de rugăciuni* sau denumirea de *Evhologhionul Bogat*⁸.

O altă denumirea a acestei cărți de cult, dar care este rar întâlnită, folosită mai mult în părțile Moldovei, provenind sub influența Rusiei ortodoxă, este cea de *Trebnic*, astfel fiind tipărit în trei ediții: prima ediție este *Trebnicul slav* de la Câmpulung din 1635, iar două ediții au fost tipărite la Chișinău în 1920, respectiv 1926 sub denumirea de *Trebnicul român*⁹.

Variația titlului de la *Molitfelnic* la *Evhologhion* sau *Trebnic*, pe teritoriul țării noastre se datorează influențelor culturii bisericești fie cea slavă, fie cea greacă. Denumirea slavă apare datorită influențelor slave de pe teritoriul țării noastre, iar influența rusească apare sub Matei Basarab, când cartea de cult se numea ca și în Biserica Rusă, *Trebnic*, iar în vremea lui Constantin Brâncoveanu se folosea denumirea greacă a cărții, *Evhologhion*¹⁰.

³ Edițiile de Râmnic fiind cele din anii: 1730, 1758, 1768, 1782, 1793 și toate poartă aceeași denumire.

⁴ Nicolae M. Popescu, *Diortorisind Molitfelnicul – Ediția Sfântului Sinod*, București 1937, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LV (1937), nr. 11-12, p. 696.

⁵ Ediții din 1699, 1701, 1747.

⁶ Ediții din 1729, 1741, 1747.

⁷ Edițiile de la Blaj sunt ediții uniate pentru propagarea Bisericii Greco-Catolice în Transilvania. Ediția din 1913 este a III-a de acest gen, fiind tipărită de Arhiepiscopul și Mitropolitul de Alba Iulia și Făgăraș, Victor Mihály de Apșa. Această ediție are la bază *Evhologhionul* ortodox grec, având ca deosebire înlocuirea termenului *Sfântul Duh* cu *Sfântul Spirit* sau în loc de *rob, serv* și în loc de *miluiește-ne, îndură-te*.

⁸ Edițiile din 1896, 1910, 1920, 1926 poartă denumirea de *Evhologhionul Bogat*.

⁹ N. M. Popescu, *op. cit.*, p. 696.

¹⁰ *Ibidem*, p. 697.

În zilele noastre denumirea acestei cărți liturgice este de *Molitfelnic* – cuprinzând *slujbe, rânduieli și rugăciuni săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor*¹¹, denumire folosită și neschimbată încă de la edițiile din 1854 respectiv 1859, apărute sub Mitropolitul Nifon¹² la București¹³.

Molitvenicul, Moltvelnicul, Molitfelnicul, Molitevelnicul, Evhologhionul adică *Molitvelnicul, Evhologhionul sau Trebnicul*¹⁴ face parte din categoria cărților de cult folosite de preot la diverse nevoi ale creștinilor, răspunzând cerințelor acestora prin rugăciunile ce sunt cuprinse în această carte de cult. Această carte răspunde cerințelor și nevoilor vieții creștinului de la naștere până la moarte cuprinzând cele Șapte Sfinte Taine ale Bisericii Ortodoxe¹⁵, dar și ierurgii și rugăciuni la diferite trebuințe ale creștinului¹⁶, fiind numit și *cartea de căpătâi a evlaviei ortodoxe*¹⁷.

2. Evoluția Tainei Sfântului Maslu. Maslul¹⁸ este una din cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii, care se roagă prin slujitorii ei sfințiți pentru sănătatea trupului și a sufletului fiecărui creștin. Maslul este una din cele mai vechi taine practică chiar de Sfinții Apostoli, după cum menționează însuși Evanghelistul Matei în capitolul VI, 13 spunând despre apostoli că *ungeau cu undelemn pe mulți bolnavi și-i tămăduiau*. Iar Apostolul Iacov ne îndeamnă spunând: *De este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, umgându-l cu undelemn, în numele Domnului*. (Iacov V, 14). Astfel, putem deduce că încă din primele veacuri

¹¹ *Molitfelnic*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2002.

¹² Pr. N. M. Popescu, *op cit*, p. 698

¹³ A se vedea Paul Krizner, *Evhologhionul sau Molitfelnicul ortodox – un modest aport la explicarea denumirii acestei cărți de cult*, în „Calea Mântuirii”, Arad, an IX, Serie nouă, nr. 5(404), 27 ianuarie 2008, p. 2.

¹⁴ N. M. Popescu, *op. cit.*, p. 695.

¹⁵ Sfântul Botez, Ungerea cu Sfântul și Mare Mir, Mărturisirea sau Spovedania, Sfânta Împărtășanie, Maslul, Nunta, Hirotonia.

¹⁶ Sfeștania, Înmormântarea, Parastasul, Slujba Sfințirii Crucii ce se așează la mormânt, Molitve sau dezlegări, Rugăciuni la neputințe și boli și la felurite trebuințe ale creștinului.

¹⁷ E. Braniște, E. Braniște, *op. cit.*, p. 309, col. II.

¹⁸ Termenul de *Maslu* provine din limba slavonă – *maslo*, însemnând *untdelemn*. Alte denumiri sunt cea din limba greacă *Tó Εὐχέλαιον*, *Eleoungerea*, *Sviatî Elêa*, *Eleosveštenîia*, întrebuintându-se și denumirea de *eleoungere*, adică *ungerea cu untdelemn*. Grecii mai numesc această taină și *εὐχέλαιον* de la *εὐχη*, care înseamnă *rugăciune* și *έλαιον*, care înseamnă *ungere*. Biserica Romano-Catolică numea această taină *unctio extrema*, adică *ungerea extremă* sau *mai de pe urmă*, pentru că ei o acordau numai celor care erau pe moarte, dar o dată cu Conciliul Vatican II din 1965 s-a hotărât să se acorde această taină ca și în Biserica Ortodoxă, la toți bolnavii, numindu-o *ungerea bolnavilor*.

creștine s-a celebrat această taină, dar, bineînțeles, sub o formă mult mai strânsă, după care ea s-a generalizat, făcându-se nu doar pentru cei bolnavi, ci pentru întreaga comunitate de credincioși, numindu-se Maslu de obște.

Biserica Romano-Catolică acorda această taină doar muribunzilor, numindu-o *extrema unctio*. Practicile cu privire la această taină sunt diferite chiar și în unele părți ale Ortodoxiei. Mai exact, grecii făceau odinioară maslu și pentru cei răposați, după cum susține Simeon al Tesalonicului¹⁹. *Evhologhionul lui Serapion* din secolul al IV-lea cuprinde o rugăciune pentru undelemnul bolnavilor, fapt ce ne face să credem că, practic, încă din aceea perioadă exista o formă de ritual al acestei taine care prevede invocarea harului lui Dumnezeu peste undelemn dându-i puteri vindecătoare: *Te chemăm pe Tine, ... și ne rugăm să trimiți din ceruri peste acest undelemn o putere tămăduitoare care să fie pentru cei ce se ung sau gustă din aceste fapte Tale, spre depărtarea a toată boala și neputința, spre antidot al oricărui demon ...*²⁰.

Această taină poate fi săvârșită chiar și de un singur preot, dar tradiția cere să fie cel puțin doi, trei, cinci sau șapte clerici, după cuvintele Sfântului Apostol Iacov *să cheme preoții Bisericii*. Taina Maslului se poate oficia la casa bolnavului sau în Biserică pentru toți credincioșii și astfel se transformă în Maslu de obște.

În decursul timpului conținutul acestei taine a cunoscut o evoluție. Dacă în secolul al IV-lea cunoaștem o singură rugăciune la undelemn pentru bolnav, în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, în *Evhologhionul bizantin*, acest ritual cuprinde cinci rugăciuni care se găsesc și în edițiile de azi, dar unele oarecum modificate²¹.

Taina Maslului, ca și celelalte taine, a evoluat în decursul istoriei cultului, ajungând în timp la o solemnitate a ritualului prin numărul mare de

¹⁹ E. Braniște, E. Braniște, *op. cit.*, p. 328.

²⁰ Întreaga rugăciune din *Evhologhionul lui Serapion* din secolul al IV-lea poartă denumirea de *Rugăciune pentru undelemnul bolnavilor sau pentru pâine sau pentru apă*. A se vedea Ioan I. Ică jr., *Canonul Ortodoxiei vol I Canonul Apostolic al primelor secole*, Sibiu, Ed. Deisis/Stavropoleos, 2008, p. 866.

²¹ Astfel, Rugăciunea întâi din *Evhologhionul bizantin* din a doua jumătate a secolului al VIII-lea este azi rugăciunea dinaintea de al doilea Apostol (vezi *Molitfelnic*, București, 2002, p. 144). Rugăciunea a doua din *Evhologhionul grecesc* sau bizantin este azi rugăciunea de după Evanghelia a doua (vezi *Molitfelnic* 2002 p.147. Rugăciunea a treia din *Evhologhionul grecesc*, în prezent este rugăciunea a cincea, vezi *Molitfelnic*, București, 2002, p. 156). Rugăciunea a patra din *Evhologhionul grecesc* este azi rugăciunea la sfințirea undelemnului (vezi *Molitfelnic*, București, 2002, p. 136). Rugăciunea a cincea din *Evhologhionul grecesc* este azi rugăciunea a patra care se citește după Evanghelia a cincea (vezi *Molitfelnic*, București, 2002, p. 153).

rugăciuni introduse și a Evangheliilor care se citesc. *Molitfelnicele* ortodoxe, fie slave, fie românești, de care s-au folosit preoții ortodocși pe teritoriul țării noastre, prezintă diferențe în cadrul tainei Maslului, dar care, în esență, sunt asemănătoare. Vom încerca în cele ce urmează să prezentăm câteva diferențe tipiconale de la o ediție la alta a *Molitfelnicului* cu privire la taina Maslului.

Trebuie să spunem din capul locului că doar Taina Maslului din *Molitfelnicele* românești încep acest ritual cu binecuvântarea mare, în schimb edițiile *Evhologhioanelor grecești*, *Trebnicul slavon* și *Molitfelnicul* uniților de rit bizantin încep direct cu ectenia mare²².

O rânduială inedită a Maslului este prezentă în *Molitfelnicul* din 1672, copiat de Ilie din Țara Crișului, și care are în pus față de edițiile de astăzi încă șapte Evangheli, purtând numirea *muierească*²³, dar din celelalte șapte doar trei se găsesc și în rânduiala de astăzi²⁴.

Molitfelnicul manuscris atribuit copistului Vasile Muste din Corniani, Baia Mare, atestat documentar în anul 1716, prezintă Taina Maslului complet diferită de practica din zilele noastre, având un număr mare de Evangheli și texte liturgice, modificându-se întreaga rânduială²⁵.

Molitfelnicul tipărit în perioada 1648-1759, cuprinde taina Maslului cu adaosuri și modificări de ritual, cuprinzând 14 Evangheli, pe care unii liturghiști o consideră o propagandă prozelită catolică desfășurată în Transilvania²⁶.

Rânduiala Maslului din *Molitfelnicul* manuscris a lui popa Flore din Josani, scris undeva pe la 1705, prezintă diferențe față de rânduiala de azi. În această ediție înainte de începerea slujbei se fac câteva amendamente tipiconale care cer să se dea *lumini* (lumânări) tuturor preoților slujitori. Și în acest *Molitfelnic* se găsesc două serii de câte șapte Evangheli, cum am văzut și în alte ediții, astfel că Apostolul în această ediție se citește din șapte pericope, iar Evanghelia are 14 pericope care se citesc la această taină, iar înaintea citirii fiecărei pericope evanghelice preotul spune *Înțelepciune dreaptă*, expresie care atrage atenția față de poziția fiecărui creștin la acest

²² E. Braniște, *op cit*, p. 331.

²³ Exista o practică, în funcție de sexul bolnavului pentru care se făcea Maslu: era citită Evanghelia specială. Acest *Molitfelnic*, ca și cel de la Bălgrad din 1689 au șapte Evangheli pentru bărbatul bolnav și șapte pentru femeia bolnavă.

²⁴ Liviu Streza, *Manuscrite românești în Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului*, în „Mitropolia Ardealului”, an XIX (1974), nr. 4-6, p. 234.

²⁵ *Ibidem*, p. 236.

²⁶ *Ibidem*.

ritual. De remarcat este faptul că la sfințirea undelemnului se rostește inedita formulă: *sfințește Maslul acesta*²⁷.

Molitfelnicul de la Bălgrad din 1689 cuprinde și el două serii de câte șapte Evanghelii, în funcție de sexul bolnavului, iar rânduiala Maslului în această ediție începe direct cu ectenia mare²⁸, ectenia mică nu este prevăzută după Ps. 142, cum se găsește în edițiile de azi, iar la Canon, după cântarea a 3-a și a 6-a se află o ectenie mică cu cereri speciale pentru bolnav. Un lucru inedit în ediția de Bălgrad este și faptul că la începutul Canonului se cântă *Dumnezeu este Domnul...*²⁹, iar asupra undelemnului, la rostirea rugăciunii de sfințire nu se face semnul crucii de către preoți³⁰. Din punct de vedere al cântărilor, se deosebește această ediție de la Bălgrad de cea de azi prin faptul că are după rugăciunea de sfințire a undelemnului opt stihiri închinare Maicii Domnului, apoi unele tropare sunt consacrate Sfântului Apostol Iacov, Sfântului Nicolae și Sfântului Pantelimon³¹. Diferența lecturilor din psalmi respectiv prochimene și stihuri este mai pronunțată la primul, al doilea și al patrulea rând de lecturi, cât și Apostolul cinci, șase și șapte sunt alte texte decât cele de azi. Această ediție cuprinde șapte pericope apostolice și 14 pericope evanghelice, șapte dintre ele pentru femeile bolnave și șapte pentru bărbații bolnavi³². Primele patru rugăciuni de după Evanghelii sunt mai scurte, iar celelalte trei sunt în general asemănătoare, încheindu-se fiecare rugăciune cu expresia: *Ascultă-ne pe noi Doamne, Ascultă-ne pe noi,*

²⁷ Marin Mălinaș, *Manuscrise liturgice din Bihor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an XCIII (1957), nr. 9-10, p. 1136.

²⁸ Se pare că ediția *Molitfelnicului* de la Bălgrad din 1689 are ca izvor de alcătuire edițiile *Evhologioanelor* grecești sau a *Trebnicului* slav, care încep fără binecuvântarea mare, trecând direct la ectenia mare.

²⁹ Fapt ce ne face să credem că acest Canon de la Maslu practic reprezintă Canonul de la slujba Utreniei din vechime, care era premergătoare Sfintei Liturghii oficiată cu ocazia acestei Taine a Maslului. Această afirmație este întărită de cântarea *Câți în Hristos v-ați botezat...* prevăzută în cuprinsul Maslului din ediția de la Bălgrad din 1689, executată înainte de citirea primei pericope Apostolice, cântare care, după cum se știe, se execută la Liturgia praznicelor Împărătești, când în vechime se botezau catehumenii.

³⁰ Motivul pentru care nu se făcea semnul crucii pe undelemnul sfințit este următorul: în vechime doar dacă nu se zicea formula invocării sfințirii undelemnului era acceptată binecuvântarea cu semnul sfintei cruci, dar în secolul al XVIII-lea, existând o astfel de formulă, nu se menționează necesitatea facerii semnului crucii în timpul rostirii formulei de sfințire a undelemnului.

³¹ Dumitru Vanca, *Rânduiala Tainei Sfântului Maslu în secolul al XVIII în Transilvania. Considerații pe marginea Molitfelnicului de la Bălgrad 1689*, în „Annales Universitatis Apulensis, Series Theologica”, Alba Iulia, nr. 4/2004, p. 132.

³² A se vedea nota 23.

*Biruiitorule, ascultă-ne pe noi Stăpâne*³³. Rugăciunea pentru ungerea bolnavului³⁴, în comparație cu edițiile de azi, este prevăzută la sfârșitul slujbei după ce rostește preotul rugăciunea: *Împărate Sfinte...*, iar în timpul mirungerii se folosește formula: *Ajutorul de la Domnul, Cel ce a făcut Cerul și pământul*³⁵. În continuare slujba Sfântului Maslu este asemănătoare cu cea de azi.

Evoluția acestui Sfânt Sacrament în decursul istoriei cultului era de așteptat, s-a ajuns de la cinci rugăciuni din secolul al VIII-lea la un ritual foarte vast, ajungând până la 14 pericope evanghelice, iar, ulterior, limitându-se doar la șapte, forma pe care o avem azi. Elementele care s-au introdus în cadrul ritualului în decursul unor vremuri tulburi au încercat practic să prezinte unele realități și mentalități ale vremii.

3. Rânduiele inedite în diferitele ediții ale Evhologhionului sau Molitfelnicului ortodox. Slujba de sfințire a Aghiasmei mici în *Liturghierul-Molitfelnic* din 1672 scris de Ilie din Țara Crișului are adăugat la sfârșitul ei un număr de cinci stihiri care fac referire la Jertfa Mântuitorului Hristos pe Cruce³⁶. În *Molitfelnicul* de la Bălgrad din 1689 această slujbă este diferită față de cea de azi, având în cuprins troparele de umilință și Ps. 50, adăugând și ectenii cu cereri suplimentare care nu se găsesc în edițiile de azi, iar rugăciunea sfințirii apei în ediția de Bălgrad din 1689 este mai lungă și nu conține formula³⁷: *Și acum trimite harul...*, cum este prevăzută în edițiile de azi³⁸. Tot în această rânduială se cuprind și stihiri închinare Înălțării Sfintei Cruci³⁹, iar în rest rânduiala este asemănătoare cu cea de azi.

Molitfelnicul din 1705 a lui popa Flore cuprinde slujbe pentru răposați, menționându-se în indicațiile tipiconale cum trebuie și ce trebuie să facă preotul după slujba înmormântării, când se întoarce la casa defunctului și

³³ Dumitru Vanca, *op. cit.*, p. 134.

³⁴ *Părinte Sfinte, Doctorul sufletelor și al trupurilor...*, vezi *Molitfelnic*, București, 2002, p. 144.

³⁵ Dumitru Vanca, *op. cit.*, p. 134.

³⁶ L. Streza, *op. cit.*, p. 234.

³⁷ Dumitru Vanca, *Sfințirea cea mică a apei în secolul al XVII în Transilvania. Considerații pe marginea Molitfelnicului de la Bălgrad 1689*, în „*Annales Universitatis Apulensis, Series Theologica*”, Alba Iulia, nr. 4/2004, p. 122.

³⁸ Se pare că în aceea perioadă se considera că apa este sfințită prin formulele speciale din ectenie.

³⁹ În primele veacuri și nu numai, această slujbă se săvârșea cu precădere în perioada 1 august – 14 septembrie, când o bucată din lemnul Sfintei Cruci se ducea din Paraclisul Palatului din Constantinopol în marea Biserică.

este îndatorat să săvârșească slujba panahidei⁴⁰. Tot în această carte de secol XVIII aflăm că preotul putea săvârși pe parcursul celor trei zile de priveghere slujba panahidei, iar tragerea clopotelor se făcea toată ziua, fără a avea o instrucțiune tipiconală clară de câte ori pe zi⁴¹.

O practică inedită este reprezentată și de rânduiala de *la ieșirea cu greu a sufletului*, care se găsește în *Molitfelnicul* de Bălgrad din 1689, rânduială ce datează din secolul al IV-lea⁴². În ediția de la Bălgrad slujba este foarte simplă, dar textul, datorită Canonului de rugăciune, este foarte lung față de cel de azi. Ritualul începe cu un dialog între preot și muribund, rânduială care are drept scop aflarea vreunui păcat nedescoperit, practică care în secolul al XVIII-lea dispare și care în secolul al XIX-lea este reintrodusă și dezvoltată, ca în ultimele ediții ale *Molitfelnicului* să dispară din nou⁴³. Rânduiala din ediția de Bălgrad începe cu binecuvântarea mică, rugăciunile începătoare, Ps. 50, iar din secolul XVIII-lea, sunt introduși în *Molitfelnice* Ps. 69 și 142. Canonul cuprinde rugăciuni închinare Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care se cântă pe glas 4⁴⁴. Dacă am analiza întreaga rânduială putem observă că textele liturgice nu sunt pesimiste sau de întristare, ci mai de grabă de întărire și de prezentare a sensului bolii ca mod de mântuire, întristare și pesimism pe care-l putem observa în textele liturgice din edițiile de azi.

O rânduială inedită este și cea pe care o găsim în *Molitfelnicul* de Râmnic din 1793 a lui Dionisie, Eclesiarhul Mitropoliei din București, care se numește: *Rânduiala când vreunul din pravoslavnici primește pe cineva din creștini ai fi fecior de suflet*. Ritualul este următorul: când cineva, fie de parte feminină, fie masculină, dorește să se nască duhovnicește, ajungând la biserică, va sta în interiorul ei, iar părintele duhovnicesc stă afară din biserică la uși, având amândoi în mâini lumânări aprinse; preotul îmbrăcat în toate veșmintele va da binecuvântarea mică: *Bl(a)gloslovit ieste*

⁴⁰ Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 1136.

⁴¹ Practica tragerii clopotelor doar de trei ori pe zi a fost introdusă în Transilvania de către împăratul Austriei, Iosif al II-lea, prin decretul *Intimat*, din 1782. Cf. M. Mălinaș, *op. cit.*, p. 1136.

⁴² E. Braniște, *op. cit.*, p. 531.

⁴³ A se vedea *Rânduiala la ieșirea cu greu a sufletului*, în *Molitfelnic*, București, 2002.

⁴⁴ Edițiile *Molitfelnicului* din 1713 de la Târgoviște, București (1742) și Sibiu (1849) au toate textele, la acest canon de rugăciune neidentificat. Ediția de Blaj din 1815 prezintă un Canon atribuit Sfântului Andrei Criteanu, dar se pare că numai irmoasele fac parte din Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanu. A se vedea Dumitru Vanca, *O practică liturgică uitată și evitată: Rânduiala la ieșirea cu greu a sufletului. Considerații pe marginea unui text din sec. XVIII – Molitfelnicul de la Bălgrad 1689*, în „Sensul vieții al suferinși și al morții”, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2008, p. 553.

D(u)mnezeul nostru ..., cupă care strana sau cântărețul va zice rugăciunile: *Sf(i)nte D(u)mnezeule...*, de trei ori, *Prea Sf(i)ntă Troiță*[Treime]..., *Tatăl nostru...*, urmat de voșgalul sau de ecfonisul *Că a Ta este Împărăția...*, după care se zice troparul zilei și condacul hramului bisericii. După săvârșirea acestora primește tatăl pe fiul din biserică, iar acesta cade la picioarele lui, iar tatăl simbolic îl calcă pe fiu pe gât, zicând: *Astăzi fiul meu ești tu. Eu astăzi te-am născut*, urmând ca preotul să zică ectenia întreită pomenind pe arhieru, pe domnitor, pe tatăl și pe fiul duhovnicesc sau sufletesc, după care preotul face otpustul sau apolisul, după care preotul le dă câteva sfaturi de viață ca în pace și dragoste să petreacă *până la sfârșitul vieții lor. Amin*⁴⁵. Aceasta este o rânduială inedită care nu se mai găsește în *Molitfelnicele* anterioare, fapt ce ne face să credem că Ecclesiarhul Dionisie ar fi introdus-o în *Molitfelnicul* îngrijit de el de la Râmnic știindu-o ca o tradiție locală.

⁴⁵ Bălașa, *op. cit.*, p. 674.